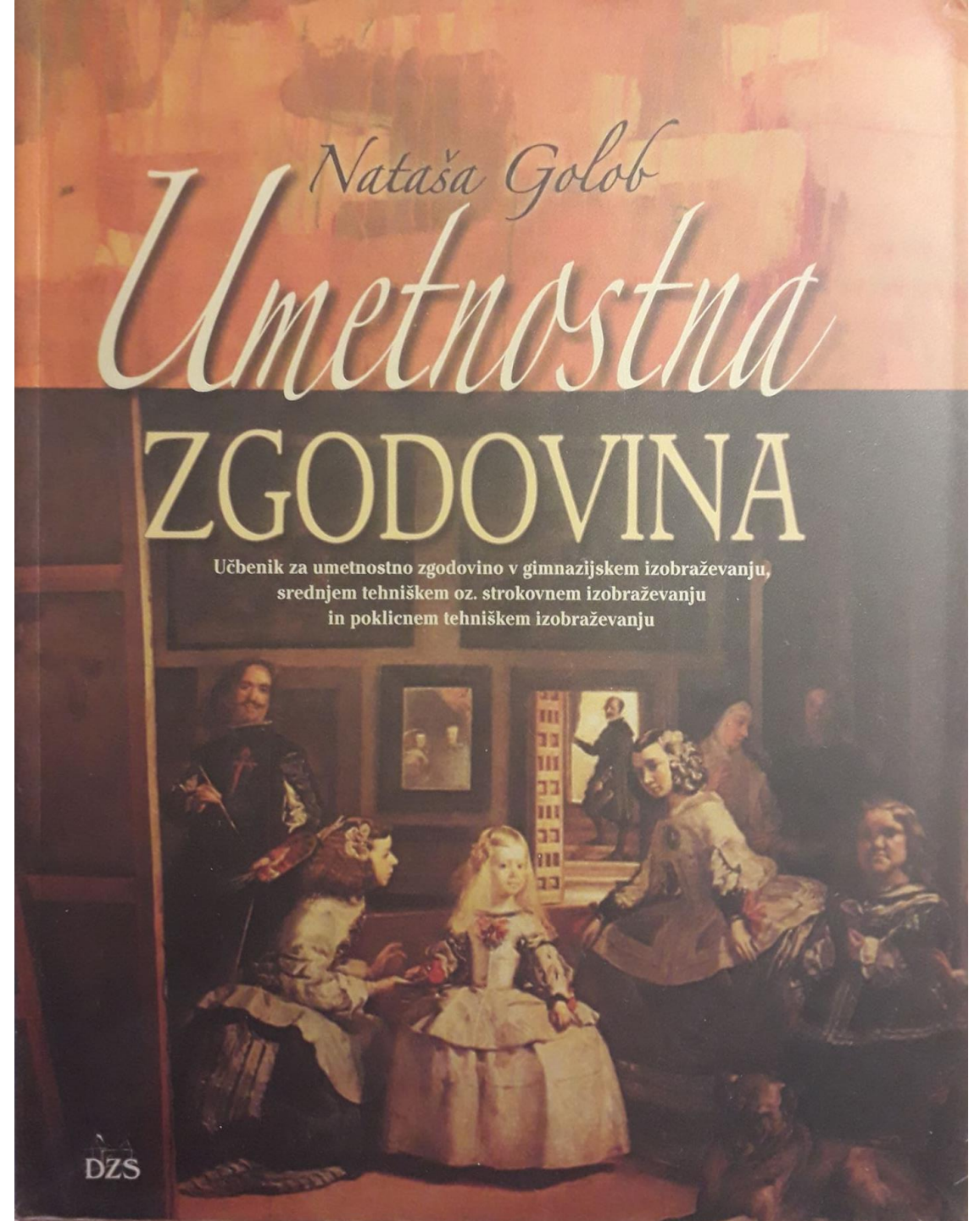

UMETNOSTNA ZGODOVINA

1. del - Uvod

Viri:

Umetnostna zgodovina, Nataša Golob, DZS
gradivo, prosto dostopno na internetu, Wikipedija,
maturitetni katalog, rešitve maturitetnih pol (2004-2010)

UMETNOSTNA ZGODOVINA - UVOD

Umetnost pojmujeemo na dva načina:

ŠIRŠI POMEN – je oznaka za različne vrste ustvarjalnega oblikovanja in izražanja (dejavnosti), katerih namen je ustvarjanje del z estetsko vrednostjo. Ko govorimo o umetnosti v širšem pomenu, razlikujemo več umetnostnih vrst:

- Likovna umetnost
- Film
- Gledališče
- Retorika
- Ples
- Glasba
- Književnost

OŽJI POMEN – izraz umetnost je oznaka za likovno umetnost, ki ima zvrsti (stroke):

- Slikarstvo (tudi grafika)
- Kiparstvo
- Arhitektura in urbanizem
- Oblikovanje (modno – oblačila, tekstil, modni dodatki; industrijsko – izdelava uporabnih predmetov, serijska izdelava; grafično – mediji?)
- Fotografija
- Umetna obrt

V 20. Stoletju se pojavijo novi mediji (telo, internet, tv, film, video) – od takrat se namesto likovna umetnost uporablja izraz VIZUALNA umetnost

TRADICIONALNA umetnost – je umetniška produkcija, ki je nastajala do začetka 20. Stoletja. Zanja veljajo strogo določena pravila. Pomembna je veščina (risanje, slikanje...), posnema resničnost.

MODERNA umetnost – »sodobna, sočasna«. Izraz se uporablja za umetnost 20. Stoletja (nastaja že od sredine 19. Stol.). Kršenje, zaničevanje pravil tradicionalne umetnosti (npr. pisoar-fontana); pomembna je ideja. Invencija – iznajdba snovi, gradiva, motivov; mimezis – posnemanje resničnosti

SODOBNA umetnost – današnja umetnost še živečih umetnikov

UMETNOSTNA ZGODOVINA – humanistična veda, ki se ukvarja z deli likovne umetnosti in umetniki. Ohranja spomin na umetnine, jih pojasnjuje, skuša pokazati, razkriti okoliščine, ki prispevajo k njihovemu celovitemu razumevanju, v stiku z drugimi strokami (spomeniško varstvo, restavratorstvo, konservatorstvo, muzeologijo) pa si prizadeva, da bi jih obvarovala pred propadanjem, uničenjem, izbrisom

Spomeniško varstvo – je veda, ki se ukvarja s teorijo in prakso varovanja in obnavljanja različnih vrst spomenikov, ki jih delimo na premično in nepremično dediščino

Muzeologija – veda, ki se ukvarja s teorijo delovanja muzejev in podobnih ustanov, njihovim delovanjem, z zgodovino zbirk in problemi zbiranja predmetov

Restavratorstvo – se ukvarja z materialno naravo spomenikov likovne umetnosti – odpravljanje poškodb, obnavljanje (postopki: analiziranje materialov, čiščenje, dopolnjevanje, kopiranje, retuširanje)

STROKE LIKOVNE UMETNOSTI

• ARHITEKTURA

- Je likovna dejavnost, katere osnovna naloga je oblikovanje prostora z gradbenimi elementi. Arhitektura je odvisna od funkcije načrtovanga dela in možnosti za izvedbo – material, tehnika, okolje. Arhitektura ima 2 osnovna vidika: notranjost in zunanost (votli prostor in lupino, ki ta prostor omejuje). Oblikovanje arhitekturne lupine se podreja istim likovnim zakonom kot kiparstvo.
- Konstruktivske prvine arhitekture delimo na nosilne elemente, nošene elemente + odprtine, ki porostore povezujejo, osvetlujejo. Gradnja je lahko masivna ali skeletna. Arhitektura nas sili h gibanju.
- Glede na funkcijo poznamo SAKRALNO (svetišča, cerkev,... uporablja simbolni jezik) in PROFANO (javne zgradbe, zasebne, utrdbena, industrijska-tovarne...; inženirska-mostovi, predori, ceste)
- URBANIZEM – (urbanus-mestni) je tehnična organizacija in umetniško oblikovanje mestnih skupnosti v smiselno (funkcionalno) in smotrno (z nekim ciljem) urejeno celoto.
- Mesto je oblikovano HARMONIČNO, kadar danim funkcijam ustrezajo lepe stavbe v lepih medsebojnih razmerjih, jasni hierarhični delitvi stavb po njihovem pomenu. Pomembno je razmerje med praznim in pozidanim prostorom, med strogimi oblikami stavb in naravnimi oblikami (drevesa...)

Bazilika svete Družine, Barcelona

KIPARSTVO

Kiparstvo je dejavnost, ki oblikuje gmoto, telesnost, volumen, prostor. Doživljamo ga z vidom in tipom. Lahko je samostojno ali arhitekturno; glede na format monumentalno ali miniaturno

Ločimo dve zvrsti kiparstva:

- OBLA PLASTIKA in
- RELIEFNO KIPARSTVO (nizki, visoki, poglobljeni).
- Glede na tehnološki postopek:
ODVZEMANJE (klesanje, rezbarjenje),
DODAJANJE (modeliranje, tokljanje, sestavljanje),
VLIVANJE.

Najpogostejše naloge kiparstva so oltar, prižnica, nagrobnik, javni spomeniki, vodnjaki.

Gianlorenzo Bernini: Apolon in Dafne, 1625, Rim, Galleria Borgese

SLIKARSTVO

Ena temeljnih strok, ki ima za osnovo ploskev in upodobitve gradi z uporabo barv in črt.

Slikarstvo v širšem pomenu:

- **risarske tehnike** (svinčnik kreda, olje tuš – pero ali čopič)
- **slikarske tehnike** (pastel, oljne barve, akril (z vodo), akvarel, tempera, gvaš (mešamo z belo in črno), mozaik, vitraj, freska + tekstilne tehnike: vezenina in tapiserija)
- **grafične tehnike** (visoki tisk-linorez in lesorez, globoki tisk-bakrorez, suha igla, jedkanica; ploski tisk – kamnotisk (litografija), sitotisk)

Albrecht Durer, Avtoportret pri 13-tih, 1484, risba

Albrecht Dürer, Avtoportet, olje (1471-1528),

"Kristus pred Kajfo" (c. 1508-1510), Albrecht Dürer, lesorez

Slikarske tehnike

Slikarstvo glede na podlago:

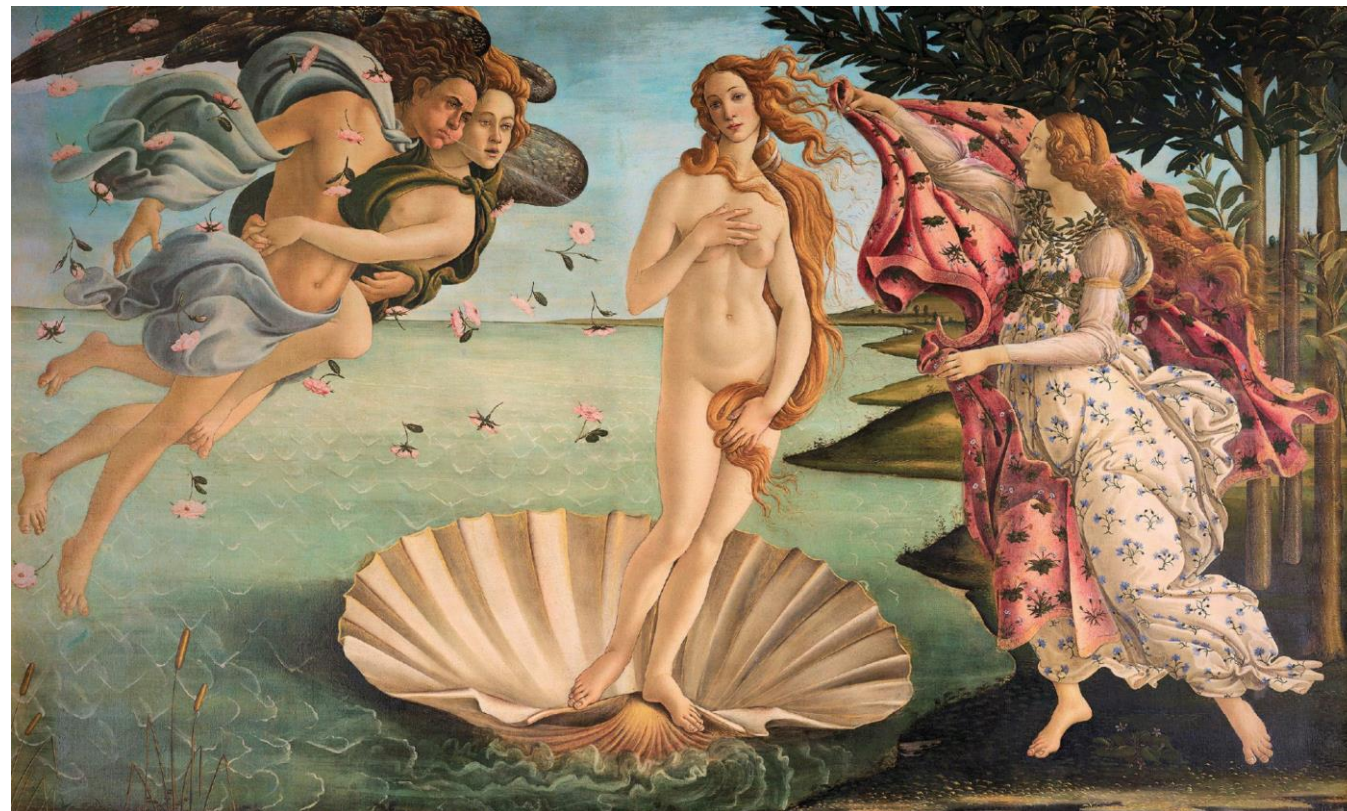
- papir, karton
- platno
- stensko slikarstvo = monumentalno (freska, mozaik, grafit; miniaturno slikarstvo = knjižno)
- steklo (≠vitraž)
- tekstilno (svila...)
- kovina
- uporabni predmeti
- tabelno slikarstvo (širše: vse premično slikarstvo, ožje: slikanje na les)

*Giotto. Poklonitev čarovnikov. 1303-1305.
Freska v Scrovegni Capella v Padovi v Italiji*

IKONOGRAFSKA ANALIZA

- Ikonografska analiza likovnega dela nam omogoča razumeti njegovo vsebino in pomen, pa tudi kako sta oba odvisna od kraja in časa nastanka dela samega
- Motiv: osnovni predmet oz. tema (zgodba), ki ga prikazuje delo. Preprosti in sestavljeni motivi
- Vsebina: Pripoved, ki jo dobimo, ko sestavimo, prepoznamo posamezne motive
- Likovna snov: Od kje črpa vsebino (Biblija, literatura, zgodovina, mitologija)
- Likovna vsebina: je oblikovni ali vsebinski problem (npr. problem upodabljanja golega telesa)
- ATRIBUT – razpoznavno znamenje, predmet za identifikacijo upodobljenecv, razločevalna vloga (krona, lilija, palmova veja, lira...)
- PERSONIFIKACIJA – poosebitev; s človeško figuro predstavljen pojem, idejo, naravni pojav
- ALEGORIJA – ponazarja tudi ideje, a je sestavljena iz več poosebitev, ki s svojo dejavnostjo in medsebojnimi odnosi ponazarjajo vsebino, sporočilo (primera: Rubens: Grozote vojne; Bronzino: Alegorija ljubezni...)

***Rojstvo Venere** je slika italijanskega umetnika **Sandra Botticellija**, narejena sredi 1480-ih. Upodablja boginjo Venero, ki je na obrežje prispela po rojstvu, ko je iz morja izstopila popolnoma odrasla. Slika je v galeriji Uffizi v Firencah v Italiji.*

SIMBOL – predmet, žival, znak, lik..., ki je nosilec globlje vsebine

- Simbol ima lahko več pomenov, odvisno od okolja in časa, v katerem so nastali. Npr. lev lahko simbolizira sile zla in hudiča; večinoma pa ima v krščanski umetnosti pozitiven pomen – kot atribut evangelista Marka, simbol Kristusa v Apokalipsi.
- Najbolj pogosti so grafični (predmetni – križ, Kristusov monogram, krog...), rastlinsko oblikovani (fitomorfni – trta, lilija, palma...), živalsko oblikovani (zomorfni – jagnje, riba, golob...) simboli.
- Ikonografijo delimo na posvetno (profano) in nabožno (sakralno)
- Nabožna ikonografija – krščanske vsebine
- Posvetna ikonografija:
 - Neposredno spoznavni motivi
 - Mitološki motivi
 - Zgodovinski motivi

Gojmir Anton Kos: Umestitev na Gosposvedskem polju, 1939, Ljubljana, Narodna galerija

NEPOSREDNO SPOZNAVNI MOTIVI

To so motivne zvrsti, ki lahko nastopajo samostojno ali se dopolnjujejo

Glavne motivne zvrsti:

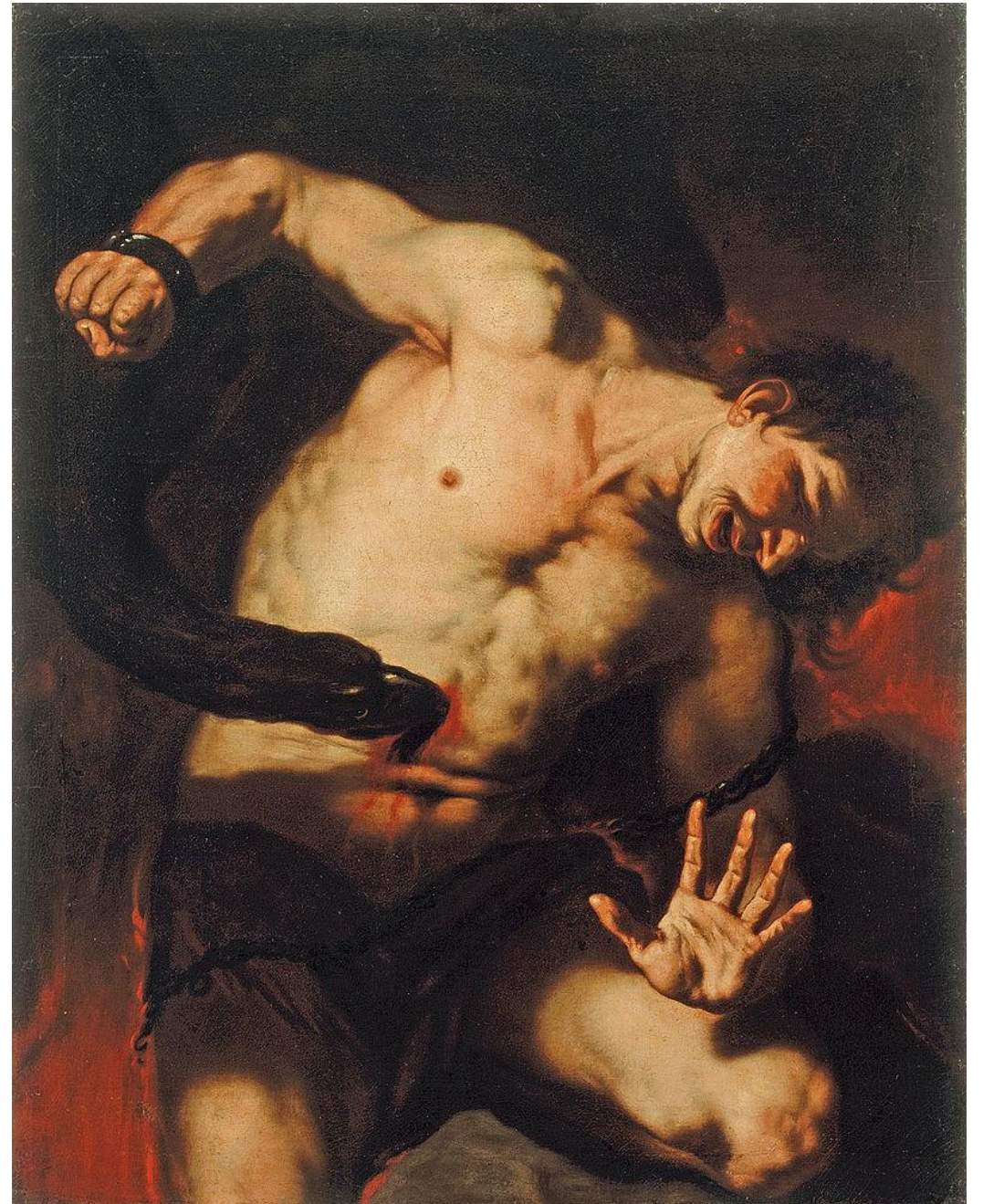
- **Krajina ali pejsaž** (urbana/neurbana, veduta, marina, gorski, rečni, morksi pejsaž, panorama, heroična krajina...)
- **Žanr** (prizori vsakdanjega življenja; čisti, portretni žanr; družbeni razredi-kmečki, meščanski, aristokratski; stanovska pripadnost-lovski, vojaški, glumaški; v žanrskem duhu upodobljeni historični, nabožni, mitološki prizori)
- **Tihožitje** (predmeti, mrtve živali ali rastline – neživa narava, mrtva narava, tihožitje s pritajenim življenjem; VANITAS – opozarja na minljivost človeškega življenja)
- **Interier** (notranjost stavbe)
- **Portret** (celopostavni, doprsni, dopasni – način upodobitve; profil, polprofil, čelna upodobitev »en face« - glede na postavitev portretiranca; samostojni, dvojni, skupinski – število oseb; prikriti ali preoblečeni, mitološki – glede na način predstavitve. • Akt (akt in polakt; realističen (študija telesa) ali idealiziran (podreja se lepotnemu kanonu dobe) – tudi mitološki in herojski akt)
- **Karikatura** (poudarjanje posameznikovih lastnosti, katere namen je smešenje)

Hinko Smrekar: Karikatura Ivana Cankarja

LITERARNI MOTIVI

- **Klasična mitologija** – motivi iz rimsko-grške mitologije;
- **Nemitološke teme** – literarni motivi, ki izhajajo iz leposlovnih del (legenda o kralju Arthurju, Božanska komedija, pripovedi, epske pesnitve...) + zgodovinska dela
- **Krščanska ikonografija** – svetopisemske zgodbe + apokrifni spisi (nepriznani deli Biblije), pridige + liturgija

Luca Giordano - Priklenjeni Prometej (1666, Narodna galerija Slovenije)